یەکەی چاودێری حکومەتی خۆجێی گەرمیان

ڕاپۆرتێک لەبارەی:

باخداریی لە گەرمیان، کێشە و ئاستەنگییەکانی

Lorem Ipsum

ئایاری 2024

پێشەکی:

باخـداری یەکێکە لە لقەکانی پرۆژە کشـتوکاڵییەکان لە سـنوری گەرمیـان، کـە لـە مێژە لە سـنورەکەدا بونی هەیـە و لەم چەند ساڵەی رابردوشدا گەشەسەندنی زیاتری بەخۆیەوە بینیوە . لەم راپۆرتەدا لەسـەر قەبارەی ئەم کەرتە دەوەسـتین، هەروەها دیارتریـن ئەو کێشـە و ئاسـتەنگییانە دەخەدنەڕو کـە روبەڕوی دەبێتەوە .

بەشی یەکەم: قەبارەی باخداری لە گەرمیان و جۆر و لێکەوتەکانی

١. روبەر و رێژەی باخ لە سنوری گەرمیان

ئیدریس مەدحەت، لێپرسـراوی بەشـی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی گشـتی کشتوکاڵی گەرمیان، دەڵێت: ئەو میوانەی کە زۆر گرنگی پێدەدرێت لە ناوچەکەدا و بەرهەمیان هەیە، مزرەمەنیەکانی وەک: پرتەقاڵ، لیمۆ، سندی، لالەنگی و نارجن، لەگەڵ خورما و هەنجیر و هەنار و قەیسـی و ترێ و زەیتون، لەگەڵ ئەوەشـدا کۆمەڵێک میـوەی دیکە هەن وەک: هەرمێ، هەڵوژە، هەنگی دونیا، گێلاس، توی فەرەنگی و کۆمەڵێک میوەی دیکە کە ئەگەر هەشـبێت یان بەرناگرێت یان کەم و سنوردارن.
بەپێی ئامارێکی بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان، لە سنورەکەدا ژمارەی باخەکان نزیکەی (٨٠٠) باخ دەبن، بەمشێوەیە:

ژمارەی باخی مۆڵەتدراو	ژمارەی باخی بێمۆڵەت (بە مەزەندەیی)
380	420 -400

هاوکات بەپێی ئاماری بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان، روبەری ئەو باخانەی کە لە سنورەکەدا هەیە بەمشێوەیەن:

شوێن	روبەری باخ بە دۆنم
کەلار	1600
کفری	1526
خانەقین	2399
کۆ	5525

کامـەران غەفار غەفور، لێپرسـراوی بەشـی کشـتوکاڵی ناحیەی کۆکس باس لەوە دەکات: زۆرێک لە باخەکان روبەریان کەمە «١ دۆنـم و ٢ دۆنمن»، ئەمەش بەرهەمەکـەی ئەوە ناکات کە بیبات لە بازاڕدا سـاخی بکاتەوە، لە کاتێکدا باخێکی دیکەمان هەیە ٥٠ دۆنمە و تایبەتە بە خورما ئەمانە جیاوازن.
سـەرباری بونـی ئەم روبـەرە زۆرەی باخ، بەلاّم نازانرێت سـالاّنە بەرهەمی میوەی سنورەکە چەندە .
سـامان ئەحمـەد، بەڕێوبـەری بەڕێوبەرایەتی کشـتوکاڵی کەلار، لەوبارەوە وتی: ئاماری وامان نیە سـالاّنە چەند بەرهەممان هەیە، هۆکارەکەشـی ئەوەیـە بەشـێکی زۆری باخەکانمـان بـۆ بەرهەم بەرهەم هاتوە کەچی بەرهەمیان نیە، لەکاتێکدا کەشـی ناوچەکە زۆر لەبارە بۆ باخ.

٢. نازانرێت لە سنوری گەرمیان چەند باخی بێ مۆڵەت بونی هەیە

سەرباری ئەو باخانەی کە بە فەرمی تۆمارکراون لەلای بەڕێوبەرایەتییەکانی کشتوکاڵی، بەڵام چەندین باخی دیکەش هەن کە تۆمار نەکراون و مۆڵەتیان نییە و بە مەزەندەیی دەوترێت ٤٠٠ تا ٤٢٠ باخن.
سامان ئەحمەد، بەڕێوبەربەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی کەلار، لەمبارەیەوە دەڵێت: کێشە باخە بێمۆڵەتەکان نیە لە راستیدا، چونکە ئەوەی باخە باخە، ئەوەی بەردەست بێت باخە مۆڵەتدارەکان لە بەڕێوبەرایەتی ئەگەرنا شتێکی وا بەردەست نیە.
وتیشی: رێژەکە زۆر زۆریشە و پێویست ناکات ئێمە چاودێرییان بکەین، ئامارێکی فەرمیش لەوبارەیەوە نیە، هیچ یاسایەکیش نیە ئیجباری بکات مۆڵەت دەربهێنێت و بڵێت ئەوەی دارێکی ناشتبێت دەبێت مۆڵەتی هەبێت.
جەختی لەوەشکردەوە: ئەوەی هەیە زیادەڕەوی نیە، بەڵکو ئەوەی هەیە پێچەوانەی رێنماییەکان کاری کردوە و رێکارەکانی بۆ نەکردوە ئەگەرنا وەک داگیرکاری نیە.
بەشێک لەو باخەوانانەی کە باخەکانیان تۆمار نەکراون و مۆڵەتیان نییە، حکومەت بە کەمتەرخەم دەزانن.
محەمەد عەلی، باخەوان لە قەزای کەلار باس لەوە دەکات: تاوەکو ئێستا باخەکەم مۆڵەتی نیە، لە کاتێکدا لە ساڵی ٢٠١٧ـەوە مامەڵەم پێشکەش کردوە، کەچی مۆڵەتەکەم بۆ نەهاتوەتەوە، هەموشی پەیوەندی بە بێ دەسەڵاتی خۆیانەوە هەیە کە رۆتینیات دروست دەکەن.
کامەران غەفار غەفور، لێپرسراوی بەشی کشتوکاڵی ناحیەی کۆکس باس لەوە دەکات: لە سنوری ئێمە کەم باخ هەیە مۆڵەتدارە، زۆربەی باخەکان کەمترن لە ٥ دۆنم وەک لە رێنمایی وەزارەتدا هاتوە کە نابێت کەمتر بێت لەو روبەرەی کە دیاری کراوە، تەنانەت ئەوەشی مۆڵەتی هەیە لە ماوەی ٤ ساڵدا ٢ جوتیار نەهاتوە مۆڵەت نوێ بکاتەوە، هۆکارەکەشی ئەوەیە خەڵک پابەندبونی بە حکومەتەوە نەماوە، وەکخۆیان دەڵێن حکومەت هیچی بۆ ئێمە نەبوە و نایەن بە دەمیەوە.
لە بەرامبەردا، ئیسماعیل محەمەد، بەڕێوبەری بەشی خزمەتگوزاری لە کشتوکاڵی گەرمیان، دەڵێت: لە سنوری گەرمیان ئامارێکی فەرمی نیە بۆ بونی باخی بێ مۆڵەت لە سنورەکەدا ئەوەی هەیە بە روبەر بە گشتی بە باخی بە مۆڵەت و بێ مۆڵەتەوە نزیکەی ٨٠٠ باخن کە روبەریان ٥ هەزار و ٥٢٥ دۆنم باخمان هەیە ئەم داتایەش زۆر ورد نیە «تەقریبییە»، بەڵام دەتوانین پشتی پێ ببەستین.

٣. باخەوانەکانی چی لە بارەی باخەکانیانەوە دەڵێن؟

«٤ دۆنم زەوی باخی خۆمم هەیە و باخەکەشم لەمانە پێکهاتوە: (هەنار، پرتەقاڵ، هەنجیر، قەیسی، لیمۆ و هەرمێ)». یەحیا محەمەد، باخەوان لە شارۆچکەی گردەگۆزینەی سەر بە قەزای کەلار وای وت.
وتیشی: ئەم باخەی من پێشتر بە دەست باوکمەوە بوە لە ساڵی شەستەکانیشەوە تاوەکو ئێستا باخە، ئەمە لە کاتێکدا چەندین کەسی دیکەش هەن لە تەنیشتمەوە کە ٣٠ دۆنم و ١٠ دۆنم و ٢٠ دۆنمە، بەجۆرێک لە سنوری گردەگۆزینە ١٣٠ باخەوانین.
دەشڵێت: بەرهەمی باخەکەم بەمشێوەیە، ساڵانە ١٢ بۆ ١٣ تەن بەرهەمی هەنارم هەیە، زیاد لە ١٥ تەن پرتەقاڵم هەیە، قەیسیش زیاتر لە ٥ تەن بەرهەمم هەیە، هاوکات هەرمێش زیاتر لە ٥ تەن بەرهەمم هەیە، لیمۆش نزیکەی ٤ تەن بەرهەمم هەیە ئەمە جگە لە هەنجیر کە یەک تەن و نیوم هەیە.
هێمای بۆ ئەوەشکرد: خورماکەم ئەمساڵ پێگەیشتوە و بەرهەمی دەبێت، تاوەکو ئێستا نەمخستوەتە بازاڕەوە لە ئەمساڵەوە دەتوانم بیخەمە بازاڕەوە.
کامەران محەمەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: ٤٠ دۆنم زەویمان هەیە ١٥ دۆنمی باخە و لەسەر رێگەی کەلار رزگارین، باخەکەشم دارە بەرییەکانی پرتەقاڵ، هەنار، زەیتون، لیمۆ و خورمای تیایە.
دەشڵێت: ئەمساڵ نزیکەی ١٢ تەن بەرهەمی هەنارم هەبوە، ٧ تەن لیمۆ و پرتەقاڵم هەبوە، زەیتونەکەشمان تەنێکمان لێکردوەتەوە چونکە لێکردنەوەی قورسە، ئەمە جگە لەوەی ٣ جۆر خورمام هەیە، بەجۆرێک نزیکەی ٥ تەن خورمام لێکردوەتەوە.
هاوکات، رەحیم کەریم حسێن، باخەوان لە قۆرەتو دەڵێت: ٨ دۆنم زەویم هەیە کە کردومەتە باخ، هەمو دارەکانی ناوی بەرییە کە لە: هەنار، پرتەقاڵ، خورما، هەنجیر، لیمۆ و نارنج پێکهاتوە، کە نزیکەی ٢٠ ساڵە باخە، لەگەڵ ئەوەشدا ٥ دۆنم زەیتونمان هەیە.
هێمای بۆ ئەوەشکرد: بەرهەمیشی بە ساڵ کەوتوە، بۆ نمونە پار ساڵ نزیکەی ٩ تەن هەنارم هەبوە، لیمۆ و نارنجەکەم ١ تەن و ٤٠٠ کیلۆ بوە، پرتەقاڵەکەم نزیکەی ٢ تەن بوە، زەیتونەکەشمان کە بۆ رۆنە نزیکەی ٣ تەن بەرهەمیمان چنیوە، جگە لە هەنجیرەکەمان کە ٢ رۆژ جارێک نزیکەی ٦٠ کیلۆمان لێچنیوەتەوە.

٤. کوالێتی بەرهەمی باخەکانی گەرمیان

«٥ دۆنم زەویم هەیە کردومە بە باخی ترێ و یەک سەقفە، بەڵام بەرهەمەکەی باش نیە و هۆکارەکەشی بۆ ئاوەکەی ئەگەڕێتەوە، چونکە ئاوی بیری ئیرتیوازییە و کۆمەڵێک مادەی کانزای هەیە تێیدا نیە، بەڵام بەدواداچونم کردوە و دەرکەوتوە ئەو باخانەی کە پشت بە ئاوی سیروان ئەبەستن بێ کێشەن». محەمەد عەلی، باخەوان لە قەزای کەلار وای وت.

وتیشی: لە ساڵی ٢٠١٣ـەوە تاوەکو ئێستا باخم هەیە و خزمەتی زۆری ئەکەم لە پەینی کیمیاویی و لە دەرمان، بەجۆرێک ئەمساڵ چوار جار دەرمانم کردوە ، ٢ جۆر کیمیایم کردوە جۆرێکیان ٢٥ کیلۆ بە ٦٤ هەزار، جۆرێکی ترم کردوە تەنی بە ١ ملیۆن دینار، کەچی هێشتا هەر خراپە، هەموشی پەیوەندی بە ئاوەکەیەوە هەیە نەک خاکەکەی.

هێمای بۆ ئەوەشکرد: سەردانی باخم کردوە لە گردە گۆزینە بەو شێوەیە نیە، چونکە پشت بە سیروان دەبەستێت، بۆنمونە ئەگەر دارێکی من ٤ بۆڵ ترێی پێوەبوبێت ئەوان هەر دارێکی ٥٠ بۆڵی پێوەبوە.

بەگشتی باخەوانەکانی گەرمیان جەخت لەوەدەکەنەوە کە بەرهەمەکانیان کوالێتی باشی هەیە، حکومەتیش پشتڕاستی ئەو بابەتە دەکاتەوە.

ئەحمەد ئیسماعیل، باخەوان لە قەزای کفری دەڵێت: کولێتی بەرهەمەکەمان زۆر باشە بەتایبەت زەیتونەکەمان کە دەیکەین بە زەیت، ئەگەرچی هەندێک مواسەفات هەیە لەلایەن کشتوکاڵی گەرمیانەوە کە لە باخەی زەیتونەکەم وەکپێویست نیە، بۆ نمونە بە ڕێژەی ١٥٪ زەیتی هەبێت ئەوە دەبێت بە نمرە یەک، بەڵام ئەوەی ئێمە ١٠٪ بۆ ٥ ،١٣٪ زەیتی تیایە.

وتیشی: تاوەکو ئێستا هۆکارەکەی نازانین ئایە جۆری دارەکەیە یاخود کەشوهەوا و خاکەکەیەتی.

لەبارەی کوالێتی بەرهەمی خورماکەشیەوە، ئەو باخەوانە وتی: بەرهەمی خورماکەشمان باشە، بەڵام وەک زەیتونەکە نیە.

بەهەمان شێوە، عەبدولسلام ئەنوەر، باخەوان لە ناحیەی کۆکس هێما بۆ ئەوە دەکات: بەرهەمەکانم کوالێتی زۆر باشی هەیە بەتایبەت هەنارەکەم ناوبانگی تایبەتی خۆی هەیە، کشتوکاڵی گەرمیانیش ئەوە دەزانێت.

لە بەرامبەردا، ئیسماعیل محەمەد، لێپرسراوی بەشی خزمەتگوزاری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: بەرهەمی باخداری لە گەرمیان هیچیان کوالێتیان خراپ نیە، بگرە بە تامتریشن لە چاو بەرهەمی دەرەکی، بۆیە ئێمە بەراوردمان کردوە لە نێوان بەرهەمی خۆمان و بەرهەمی دەرەوە، بۆ نمونە ئەگەر دارێکی خۆمان ١٥ بۆ ٢٥ کیلۆ بەرهەمی هەبێت ئەوانەی دەرەوە ١٢٥ بۆ ١٥٠ کیلۆ بەرهەمی هەیە، ئەمەش دەرخەری ئەوەیە بەرهەمی خۆمان سروشتیە و هی دەرەوە بە مەواد و کیمیایی کە دەیکەنە بن دارەکە بەوشێوەیە بەرهەم زیاد دەکەن.

هێمای بۆ ئەوەشکرد: بەرهەمی خۆماڵی خۆمان ئەو خۆراکە لە ناو خاکەکەوە بۆی دەڕوات بۆیە بەتامتر و بە کوالێتی ترە.

هاوکات، ئارام سابر حسێن، لێپرسراوی بەشی کشتوکاڵی لە ناحیەی سەرقەڵا دەڵێت: بەرهەمەکانی باخەکان لە روی کوالێتیەوە زۆر باشن بەتایبەت کە لە روی جیناتەوە نەگۆڕدراون، هاوکات مەوادی کیمیایی زۆر بەکارناهێنرێت، لەگەڵ ئەوەشدا بەرهەم کەمە لە سنورەکە، بەشێکی زۆری خەڵکەکەی وەک حەزێک کردویانە و بەتایبەت خزمەتی دەکەن.

لایخۆشیەوە، ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: کوالێتی بەرهەمەکانی ناوخۆی خۆمان بەگوێرەی میوەکان ئەگۆڕێت، بۆنمونە بەرهەمە مزرەمەنیەکانی وەک پرتەقاڵ و لیمۆ و سندی و لالەنگی و نارج زۆرباشن، بەڵام هەنار و هەنجیرمان خراپن.

دەشڵێت: هۆکاری خراپی بەرهەمی هەنار و هەنجیر ئەوەیە کاتی پێگەیشتنیان ئەکەوێتە وەرزی هاوینەوە کە ماوەکەی درێژە و گەرما و تۆز و خۆڵ و نەوبنی شێ و وشکی توش ئەبێت، ئەمە وای لێدەکات کوالێتی باش نەبێت، بەڵام باخیشمان هەیە بەرهەمی باشە.

لەبارەی ئەوەی چ بەرهەمێک باشترینە لە گەرمیان و چ بەرهەمێک خراپترینە و تاچەند پلەبەندی بۆکراوە لەلایەن بەشی باخدارییەوە، لێپرسراوی ئەو بەشە هێمای بۆ ئەوەشکرد: پلەبەندی کراوە، باشترینەکان مزرەمەنیەکانن وەک پرتەقاڵ کە سنفی عێراقییە لەگەڵ لیمۆ و سندی و لالەنگی و نارج، دوای ئەوە بەرهەمی قەیسیمان دێت کە لە سنورەکەدا زۆر باشە، لەگەڵ ئەوەشدا بەرهەمی ترێمان دێت کە ئەمەش چەندین باخی نمونەییمان هەیە، ئەگەرچی زۆرجار ئەو ترێیانەی کە لە مانگی ٤ پێ ئەگەن توشی زیان ئەبن بەهۆی بارانبارینی لە ناکاو و بەرزبونەوەی پلەی گەرما ئەمە وا ئەکات کوالێتی باش نەبێت، هاوکات خراپترینەکان هەنجیر و هەنارن.

٥. خواست لەسەر بەرهەمەکان

«خواستێکی زۆر لەسەر بەرهەمەکانمانە لەلایەن هاوڵاتیانەوە بەتایبەت زەیتونەکەمان و ئەو زەیتەی کە بەرهەمی دەهێنین». ئەحمەد ئیسماعیل، باخەوان لە قەزای کفری وا دەڵێت.

هیدایەت ئەحمەد، باخەوان لە ساڵح ئاغا سەر بە ناحیەی قۆرەتو وتی: خواست لەسەر بەرهەمەکانم بە گشتی هەیە لەلایەن هاوڵاتیانەوە بەتایبەت ترێکەم کە زۆر باشە و دەیبەینە عەلوە بەرناکەوێ و راستەوخۆ دەبرێت.

بەهەمان شێوە، عەبدولسلام ئەنوەر، باخەوان لە ناحیەی کۆکس هێما بۆ ئەوە دەکات: «تەڵەبێکی زۆر لەسەر بەرهەمەکانمە بەتایبەت هەنارەکەم لە عەلوە بەرناکەوێت، بەجۆرێک کە دەڵێن هەناری کێ باشە دەڵێن هەنارەکەی من».

دەشڵێت: باخەکەشم لەسەر رووبەری ١٦ دۆنمە هەر بەرهەمێکم ساڵانە بە لای کەمەوە ٤٠ بۆ ٥٠ تەن بەرهەمی هەیە بەتایبەت هەنارەکەم کە ناوبانگی هەیە.

بونی ئەم خواستە، هاوڵاتیانیش جەختی لێدەکەنەوە. بەپێی راپرسیەک کە یەکەکەمان لە رێگەی ئۆنلاینەوە لەنێو ٢٤ هاوڵاتی کە وەکو نمونەی هەڕەمەکی وەرگیرابون، لەبارەی گرنگیدانیان بە بەرهەمی میوەی ناوخۆیی گەرمیان، وەڵامەکانیان بەمشێوەیەی لایخوارەوە بوو:

تاچەند حەزت لە خواردنی میوەی ناوخۆییە "ئەوانەی کە لە گەرمیان بەرهەمدەهێنرێن"؟

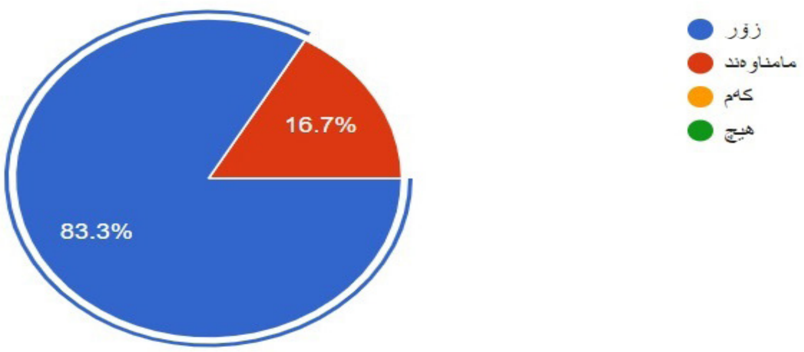

تاچەند گرنگیی بە کرینی بەرهەمی میوەی ناوخۆیی دەدەیت "ئەوانەی کە لە گەرمیان بەرهەمدەهێنرێن"؟

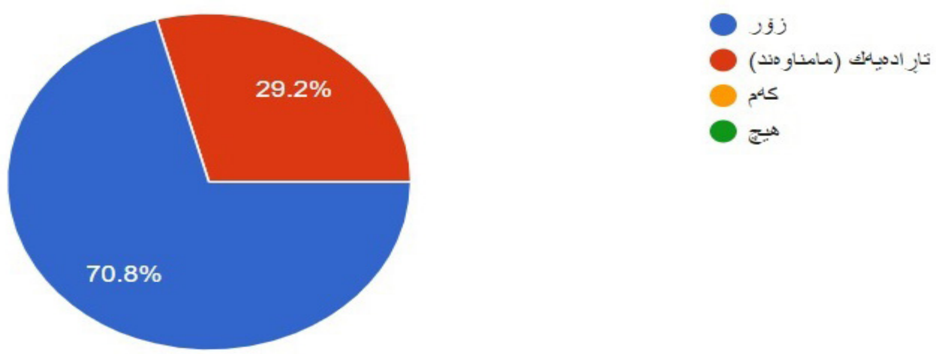

تاچەند لە کوالێتی و تام و جۆری بەرهەمی میوەی ناوخۆیی گەرمیان رازییت؟

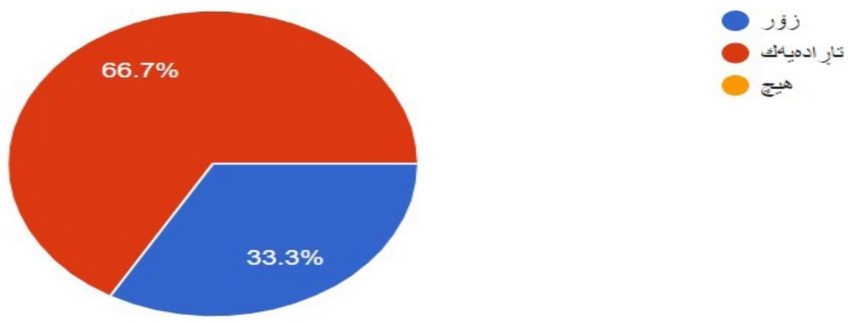

تاچەند ئامادەیت پارەی زیاتر بدەیت لەپێناو کڕینی بەرهەمی میوەی ناوخۆیی؟

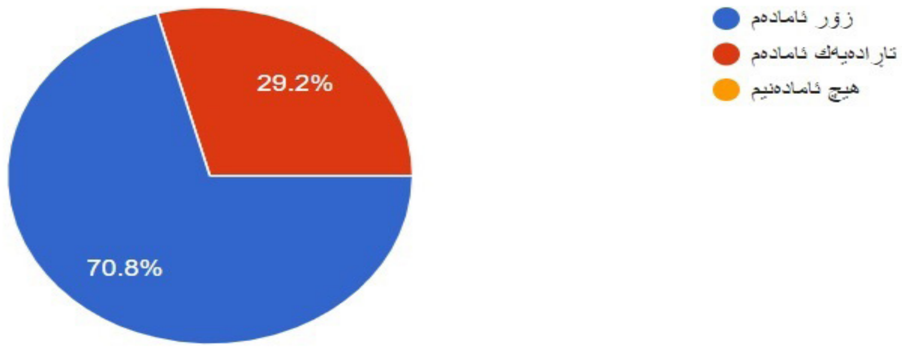

٦. باخەکان بەرهەمی میوەی سنورەکە دابین ناکەن

سەرباری بونی ئەو ژمارە باخە، بەڵام ناتوانن بەرهەمی میوەی سنورەکە دابین بکەن.

«بەرهەمی ناوخۆی خۆمان هێندە زۆر نیە کە پێداویستی ناوخۆ پڕبکاتەوە و رێگری لە بەرهەمی دیکەی وڵاتان بکرێت و بێتە سنورەکە، ئەگەرچی ساڵانە وەزارەت و بەڕێوبەرایەتیمان کۆمەڵێک رێنمایی هەیە بۆ زیادکردنی باج و رسومات لەسەر بەرهەمی دەرەکی تاوەکو بەرهەمی ناوخۆ تەواو دەبێت». ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان وای وت.

هاوکات، شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: دەتوانم بڵێم لەنێو کۆی سێکتەرە کشتوکاڵییەکاندا بەشی باخداری لاوازترینیانە.

باسی لەوەشکرد: تاوەکو ئێستا ئێمە نەگەشتوینەتە ئەو ئاستەی کە بەرهەمی ناوخۆی خۆمان پێویستی سنورەکە پڕبکاتەوە و رەوانەی دەرەوەش بکرێت.

«باخەکانی کەلار بەرهەمیان زۆر نیە و کەمیان هەیە بەرهەمیان هەیە و تموحی هەبێت، زیاتر بۆ گەشتیاری بەکاردێت ئەمەش کێشەیە بۆ ئێمە«. سامان ئەحمەد، بەڕێوبەربەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی کەلار وا دەڵێت.

٧. سەرچاوەی ئاوی باخەکان

باخەکانی گەرمیان پشت بە دو سەرچاوەی ئاو دەبەستن، یەکێکیان سەرزەویی وەکو روبار و چەم و بەتایبەتیش روباری سیروان، ئەوەکەی تریان ئاوی ژێرزەوییە کە لە رێگەی بیری ئیرتیوازیەوە دابین دەکرێت.
ئەحمەد ئیسماعیل، باخەوان لە قەزای کفری دەڵێت: ٢ باخمان هەیە یەکێکیان لەسەر روبەری ١٠ دۆنم زەوییە کە ٧٠٠ داری تیایە، ئەوی دیکەشمان لەسەر روبەری ٥ دۆنم زەوییە ٣٥٠ داری تیایە، سەرچاوەی ئاوی ئەم باخەش ئاوی ژێرزەوییە و لە رێگەی بیرەوە دابینی دەکەین، ئەگەرچی بەنداوێکمان هەیە لە قەزاکە و سودی لێ نابینین.
هاوکات، عومەر حسین، باخەوان لە ناحیەی مەیدان باسی لەوەکرد: باخەکەم لە سەر روبەری ٥ دۆنم زەوییە و باخەکەشم تازەیە لە ئێستادا بەرهەمی نیە، بۆ سەرچاوەی ئاوەکەشی پشت بە ئاوی ژێر زەویی ئەبەستم لە رێگەی بیرەوە.
دەشڵێت: ناتوانم پشت بە ئاوی روباری سیروان ببەستم، چونکە نزیکەی ٤ کیلۆمەتر لێمەوە دورە.
هیدایەت ئەحمەد، باخەوان لە ساڵح ئاغای سەر بە ناحیەی قۆرەتو وتی: باخەکەم لەسەر روبەری ٦ دۆنم و ٥٠٠ مەترە، ئەو بەرهەمانەشی کە هەمە پرتەقاڵ و لیمۆ و نارنج و ترێی رەش و سپی و هەنجیرە، بەتایبەت ترێکەم باشە ساڵانە نزیکەی ٢ تەن بەرهەمی هەیە لەگەڵ پرتەقاڵەکەم کە مامناوەندە، بۆ سەرچاوەی ئاوەکەشی پشت بە پرۆژەی ئاودێری باڵەجۆ دەبەستین کە لە روباری سیروانەوە سەرچاوەی گرتوە.
«پشت بە ئاوی جۆگە ئەبەستین کە لە روباری سیروانەوە بۆمان دێت». عەبدولسلام ئەنوەر، باخەوان لە ناحیەی کۆکس وای وت.
لە بەرامبەردا، ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: لە گەرمیان بۆ باخداری پشت بە هەردو سەرچاوەی ئاوی سەرزەوی و ژێر زەوی دەبەسترێت، بەڵام ئەوەی زیاتر بێت ئاوی سەرزەوییە، چونکە بەشێکی زۆری باخەکانی گەرمیان نزیکن لە روباری سیروانەوە.
وتیشی: بەرهەمەکانیشیان زۆر جیاوازی ئەوتۆی نیە لە روی کوالێتی و تامەوە، ئەوەی هەیە هەندێکی شوێنی گەرمیان نەبێت بەتایبەت قەزای کفری کە چەند بیرێکی کەمن کە خوێیان زۆرە لەگەڵ کبریت کە ئەمە گرفت دروست ئەکات.
جەختی لەوەشکردەوە: تاوەکو ئاوی سەرزەوی هەبێت نابێت پەنا ببەیتە بەر ئاوی ژێرزەوی.
ئیسماعیل محەمەد، لێپرسراوی بەشی خزمەتگوزاری لە بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: لە روی زانستیەوە هیچ سەرچاوەیەکی ئاو کاریگەری خراپ ناکات چ لە سەر بەرهەم بێت یان باخ بێت، چونکە باخ کە ئاوی دەدەیت دارەکە ئاوەکە هەڵدەمژێت و دوای ٦ بۆ ٧ مانگ ئینجا گوڵ ئەکات و بەرهەمێک دروست دەکات لە قەد دارەکە دەمێنێتەوە.
جەختی لەوەکردەوە: بۆیە سەرچاوەی ئاوەکە سەر زەوی بێت یان ژێرزەوی هیچ کاریگەری ناکاتە سەر بەرهەم و باخەکەش.
بەپێی وتەی شارەزایان یەکێک لەو پرۆژانەی کە گرنگن بۆ پرۆژەی باخداری پرۆژەی ئاودێرییە، لێپرسراوی بەشی باخداری لە کشتوکاڵی گەرمیان جەخت لەسەر ئەو رایە دەکاتەوە و دەڵێت: بونی پرۆژەی ئاودێری زۆرگرنگی بۆ باخداری و یەکێکە لە پرۆژە ستراتیژییەکان، بەجۆرێک بڕبڕەی پشتی کەرتی کشتوکاڵە، بۆیە پێویستە حکومەت گرنگی زیاتر بە دروستکردنی پۆند و بەنداو بدات بۆ ئەو مەبەستە، هاوکات پرۆژەی زیاتری ئاودێری ئەنجام بدات.
بەپێی ئامارێکی بەڕێوبەرایەتی ئاوی ژێرزەوی گەرمیان، زۆرترین بەکاربردنی ئاوی ژێر زەوی لەگەرمیان، بە رێگای کشتوکاڵەوەیە کە ١٢٢٢ بیری کشتوکاڵی لە سنورەکەدا تۆمارکراون، سەرباری سەدان بیری نایاسایی تۆمارنەکراو.

٨. سودە ژینگەییەکانی باخەکانی گەرمیان

فەرمانگەی ژینگەی گەرمیان دەڵێت: بونی ئەم باخانەی کە لە سنوری گەرمیان هەن بە مۆڵەتدار و بێ مۆڵەتەوە لەگەڵ بونی هەر رێژەیەکی تری سەوزایی، گرنگی و رۆڵی خۆی هەیە لە پاکردنەوەی ژینگەی ناوچەکە.
د. دورەید سەلیم، بەڕێوبەری فەرمانگەی ژینگەی گەرمیان دەڵێت: ئەم باخانە رۆڵی گرنگیان هەیە لە پاککردنەوەی ژینگە، بە جۆرێک دوانە ئۆکسیدی کاربۆن وەردەگرن و ئۆکسجین دەدەنەوە، لەگەڵ وەرگرتنی خۆڵ و تەپوتۆز، هاوکات رێگری لە دروستبونی لافاو دەکەن، ئەمە جگە لە چەندین سودی تری ژینگەیی.
هێمای بۆ ئەوەشکرد: بۆیە بەشێوەیەکی گشتی لە روی ژینگەییەوە پێویستیەکی گرنگن بۆ ناوچەکە و پێویستیشە گرنگی زیاتریان پێبدرێت.

٩. سودی ئابوری باخەکانی گەرمیان بۆ ناوچەکە

پسـپۆڕێکی ئابـوری پێوایـە کەرتی کشـتوکاڵ بەتایبەت بەشـی باخداری، یەکێکە لە بڕبڕە بەهێزەکانی بواری ئابوری.
بیابان نوری، پسـپۆری ئابوری و مامۆسـتا لە زانکۆی گەرمیان، دەڵێـت: ئـەو باخانەی کە هەن لە گەرمیـان و بەرهەمیان هەیە، گرنگـی خۆیـان هەیە بۆ ناوچەکە لـە روی ئابورییەوە، بەتایبەت لە ئێسـتادا کـە هەرێمی خۆمان روی کردوەتـە بەرهەمی وڵاتانی دەرەوە، بونـی ئـەم باخـە بەرییانـەش بۆشـاییەکی زۆر گەورە پڕدەکەنەوە و سودێکی زۆری ئابوریشی هەیە.
دەشـڵێت: ئـەم باخانـە دو جـۆر کاریگەرییان هەیـە، یەکێکیان دابینکردنـی بەرهەمێکی پاک و تەندروسـتی ناوخۆیە بە نرخێکی گونجاو، ئەوی تریان رەخسـاندنی هەلی کارە بۆ بەشـێکی زۆری خێزانـەکان، ئەمـە جگـە لـەوەی دەسـتی دەرەوەش دەهێنێتە سنورەکە بۆ کڕین و فرۆشتن بەتایبەت لە بەرهەمی خورما.
هێمای بۆ ئەوەشـکرد: پێویسـتە حکومەت هاوکارێکی باشی ئەم بـوارە بێت، ئەگەرچـی بەپێی بەدواداچونەکانمـان بەتایبەت لەم چەند سـاڵەی دوایدا حکومەت ئاسـانکاری کـردوە و تموحی لەو کەرتەدا گەورەتر بوە، بەڵام وەکپێویسـت نیە و پێویسـتە گرنگی زیاتری پێبدات و بواری زیاتر بڕەخسـێنێت بۆ ئەم بوارە، چونکە کەرتی کشتوکاڵ یەکێکە لە بڕبڕە بەهێزەکانی ئابوری و ئاسایشی خۆراک.
جەختی لەوەشـکردەوە: ئەگەر حکومەت هاوکاری هەبێت بۆ ئەم بوارە کاریگەری زۆر گەورەی دەبێت لەسـەر جوتیاران کە گرنگی زیاتر بە باخەکانیان بدەن و بیبوژێننەوە.

١٠. کشتوکاڵی گەرمیان: پلانمان هەیە بۆ برەودان بە کەرتی باخداری

شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: وەکو کشـتوکاڵی گەرمیـان پلانـی خۆمان هەیە بۆ برەودان بە بەشـی باخداری، بۆ نمونە لە فراوانکردنی شـاری کەلاردا کە خۆی لە ٨ هەزار و ٥٠٠ دۆنم دەبینێتەوە، ١ هەزار و ٥٠٠ دۆنمیمان داناوە بۆ پرۆژەی کشتوکاڵی و دۆستی ژینگە.
هێمـای بـۆ ئەوەشـکرد: هـاوکات وەبەرهێنەرمان راکێشـاوە بۆ نـاو پرۆژەکانمـان یەکێـک لەوانـە دروسـتکردنی باخـی خورما و باخـی مزرەمەنیـە، کە ئێسـتا باخی خورماکەمـان لە قۆناغی جێبەجێکردندایـە و سـەرکەوتوبوە کە لەسـەر روبـەری ٤٩ دۆنم زەوییـە، بۆیە بەپێی ئەو پلانەی کە ئێمە دامانناوە لە ١٠ سـاڵی داهاتودا خورما لە سنورەکە بەتەواوی دابین دەکرێت.
جەختی لەوەشکردەوە: لە هەنگاوی داهاتوماندا لەو ١ هەزار و ٥٠٠ دۆنم زەوییە ئەتوانین زۆربەی بکەینە ئەو بەروبومانەی کە ئێسـتا ئێمە گرفتمان هەیە لە کەمییاندا، دەشـتوانین گەشـەی زیاتریان پێبدەین، لەگەڵ ئەوەشدا هەوڵی پاراستنی ئەو باخانەش دەدەین کە بەر پرۆژەی وەبەرهێنان دەکەون.

بەشی دووەم: کێشەکانی پەیوەست بە باخداریی لە گەرمیان

١. گرفتی ساخ نەکردنەوەی بەرهەمەکانیان

باخەوانەکان کۆکن لەسەر ئەوەی کە بەرهەمەکانیان پێدەگات قورس لە بازاڕدا ساخ دەبێتەوە، وەک خۆیان دەڵێن حکومەت هاوکارمان نیە لەو ڕووەوە.
یەحیا محەمەد، باخەوان لە شارەدێی گردەگۆزینەی سەر بە قەزای کەلار، باس لەوە دەکات: یەکێک لەو کێشانەی کە ساڵانە ڕووبەڕوومان دەبێتەوە ساخکردنەوەی بەرهەمەکانمانە، نەک لە گەرمیان، بەڵکو لە تەواوی هەرێمی کوردستان ئەم کێشەیە هەیە، بۆنمونە کە وەرزی پرتەقاڵ دێت ڕێگری ناکرێت پرتەقاڵی دەرەوە نەیەتە سنورەکە تاوەکو بەرهەمی ئێمە تەواو دەبێت، بۆیە ساخکردنەوەی بەرهەمەکانمان زۆر زۆر قورسە.
هاوکات، ڕەحیم کەریم حسێن، باخەوان لە قۆرەتو دەڵێت: لە ساخکردنەوەی بەرهەمەکانمان کێشەمان بۆ دروست دەبێت، بۆنمونە کاتێک هەنارمان پێ دەگات هیچ ناکات و لە دەرەوە هەنار دێتە سنورەکە، پرتەقاڵیش بە هەمانشێوە، ئەمەش کێشەی بۆ دروست کردووین.
بە پێچەوانەوە، کامەران محەمەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: بەرهەمەکانمان خۆمان ئەیچنین و ئەیبەینە عەلوە ساخی ئەکەینەوە، خورماکەشمان موشتەری خۆی دێت و لە باخەکەمان ئەیفرۆشینەوە، کێشە دروست نابێت لە ساخکردنەوەکەی، چونکە خۆمان ئەیبەین.
لەبەرامبەردا، ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: بەرهەمێک خۆی کوالیتی باش بێت ئەوە خۆی خۆی ئەفرۆشێتەوە و پێویست بە هەندێک ڕێکار ناکات، بەڵام ئەگەر تەقلیدی بێت وەک وڵاتانی تر، ئەوە ئەوکات ئەوانیش کێبڕکێ دەکەن.
جەلال ئەحمەد، سەرۆکی لقی گەرمیانی یەکێتی جوتیاران، باس لەوە دەکات: پێشتر لە وەرزی پێگەشتنی بەرهەم، حکومەت ٪٥٠ی کۆی پارەکەی بۆ دابین دەکرد و ئەو ڕێژەیەی تری لە جوتیار خۆی وەریدەگرت، ئێستا ئەوە نەماوە.
وتیشی: ئەوەی هەیە تەنها قەدەغەکردنی بەرهەمی دەرەکیە سەرباری ئەوەش بە قاچاخ هەر دێتە سنورەکە و بازاڕی ئێمەی شکاندوە.
جەختی لەوەشکردەوە: بەهەمو پێوەرێک جوتیار زەرەرمەندە.
ئارام سابر حسێن، لێپرسراوی بەشی کشتوکاڵی لە ناحیەی سەرقەڵا دەڵێت: یەکێک لەو کێشانەی ڕووبەڕووی باخەوانەکان دەبێتەوە ساخ نەبونەوەی بەرهەمەکانیانە بەتایبەت لە سنوری ئێمە، ئەمەش وایکردوە کەمتر گرنگی بە کاری باخداریی بدرێت.
هاوکات، شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: هەر بڕیارێک کە دەردەچێت لە وەزارەت بۆ قەدەغەکردنی هەر بەرهەمێک یان باجی زۆری لەسەر دابنرێت، وەک پاڵپشتیە بۆ بەرهەمی ناوخۆ، بۆ نمونە لە وەرزی هەنار کە زۆرە لە هەڵەبجە لە گەرمیانیش ئەچێتە بواری جێبەجێکردنەوە.
وتیشی: لە بەرهەمی باخداریدا نەگەشتوینەتە ئەو ئاستەی کە بەشی ناوخۆ پڕبکاتەوە و ڕەوانەی دەرەوەش بکرێت.

٢. نەخۆشیی

باخەوانەکان جەخت لەوەدەکەنەوە زۆرجار باخەکانیان ڕووبەڕوی نەخۆشی دەبنەوە، بەتایبەت نەخۆشی کەڕو «فتریات» و بونی مێروی زۆر لە باخەکاندا، وەکخۆیان دەڵێن توشی زیانی کردون و حکومەتیش هیچ هاوکارییەکیان ناکات.
هیدایەت ئەحمەد، باخەوان لە ناحیەی قۆرەتو وتی: ساڵانە باخەکانمان ڕووبەڕوی چەندین نەخۆشی دەبێتەوە بەتایبەت فتریات و عەنکەبوت لەگەڵ حەشەرات کە زۆر توشمان ئەبێت.
دەشڵێت: بەبەردەوامی دەرمانی دەکەین، بەڵام چاری ناکات، لەگەڵ ئەوەشدا حکومەت هیچمان بۆ دابین ناکات، ئەوەی هەیە ئەرکە لەسەر خۆمان.
هاوکات، عەبدولسلام ئەنوەر، باخەوان لە ناحیەی کۆکس هێما بۆ ئەوە دەکات: ساڵانە نەخۆشییەکی زۆر ئەدات لە باخەکەم بەتایبەت فتریات و حەشەرات، بە بەردەوامیش دەرمانی ئەکەم، بەڵام سودی نیە و هەمو گوڵەکەی ئەوەرێنێت و نایەڵێت ببێت بە بەرهەم.
وتیشی: حکومەت هیچ هاوکارییەکمان ناکات و دەرمانی باشمان بۆ دابین ناکەن.
لەبەرامبەردا، نەبەز جەهانگیر، لێپرسراوی هۆبەی پاراستنی ڕووەک لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: لە ڕوی جۆری نەخۆشیەکانەوە لە دارێکەوە بۆ دارێکی تر دەگۆڕێت، بەجۆرێک هەنجیر نەخۆشی عەنکەبوت زۆر لێی ئەدات، ترێ فتریات لێی ئەدات، مزرەمەنیەکان وەک پرتەقاڵ و لیمۆ و نارنج جۆرێک کرم لێی ئەدات، میوە ناوک بەردینەکانی وەک قۆخ جەوی دەردان لێی ئەدات وەک دۆشاو لێی دێتە خوارەوە.
دەشڵێت: هۆکاری نەخۆشیەکانیش خزمەت نەکردنە وەکپێویست یان کەم ئاو دەدرێت یاخود زۆر ئاو دەدرێت، لەگەڵ ئەوەشدا باخەوانەکان دەرمانی گشتی بەکار ئەهێنن سودی ئەوتۆی نابێت، بۆیە پێویستە بۆ هەر نەخۆشیەک دەرمانی تایبەت بە خۆی بەکاربهێنرێت، بۆنمونە مێشە سپیمان هەیە هیچ دەرمانێکی حەشەری گشتی چاری ناکات تەنها دەتوانێت ٪٥٠ی نەهێڵێت.
هێمای بۆ ئەوەشکرد: بەپێی ئەو بەدواداچونانەی کە کردومانە، جۆری نەخۆشیەکان ئەمساڵ لە نێو باخەکان لە پارساڵ باشترە، چونکە کەشوهەواکەی باش بو، بەڵام پارساڵ دۆخەکە زۆر خراپ بو.

٣. لەناوچونی باخەکان بەهۆی پرۆژەی نیشتەجێبونەوە

لـەم سـاڵانەی دوای پـرۆژەی وەبەرهێنـان بەتایبـەت یەکـەی نیشـتەجێبون لـە گەرمیان برەوی پەیداکـردوە، بەڵام بونی ئەو پرۆژانە لە سـنورەکە کێشـەی بۆ خـاوەن باخەکانـی گەرمیان دروست کردوە، بە جۆرێک وەکخۆیان دەڵێن لە مەترسی ئەوەداین باخەکانمان لەناو ببرێن و بکرێن بە پرۆژە.
یەحیـا محەمـەد، باخـەوان لـە شـارەدێی گردەگۆزینەی سـەر بـە قـەزای کەلار باس لـەوە دەکات: یەکێک لەو کێشـانەی کە روبەڕومـان ئەبێتـەوە ئەوەیە کـە باخەکانی ئێمە بـەر پرۆژەی نیشـتەجێبون کەوتوە کـە ١٣٠ باخ دەبێت، ئەگەرچی لایەنەکان هاتنە سـەرخەت و بابەتەکەیان راگرتوە کە باخەکان وەک خۆی بمێنێتەوە بەڵام تاوەکو ئێسـتاش ئێمـە لە ڕاڕایی ماوینەتەوە، چونکە ترسی ئەوەمان هەیە رۆژێک هەر لای بەرن.
وتیشی: ئەمە جگە لەوەی ئێستا گرفتی جۆگەی ئاوەکەمان هەیە کـە بۆمان دێت لە سـیروانەوە و کۆمپانیـای مارینا دەڵێت لای ئەبەین ئێمەش بەوە رازی نابین.
هـاوکات، رەحیـم کەریم حسـێن، باخەوان لە قۆرەتـو دەڵێت: حکومـەت وەکپێویسـت گرنگی بـە باخداری نادات لە سـنوری گەرمیـان ، بـە جۆرێـک باخـی زەیتونەکەمـان کە لـە ٥ دۆنم پێکهاتـوە و مۆڵەتی فەرمی هەیە و تاوەکو ٥ سـاڵ بەڵێننامەم پڕکردوەتەوە وشـکی نەکەینەوە، کەچی بۆیان بکرێت ئەیبڕن و ئەیکەن بە پرۆژەی نیشتەجێبون.
لە بەرامبەردا، شـادییە حسـێن، بەڕێوبەری گشـتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: ئێمە ئەو بابەتەمان گەیاندوەتە وەزارەتی کشتوکاڵ و وەزارەتیـش لیژنەیەکـی پێکهێناوە و کۆبونـەوەی تایبەت بە خۆیان ئەنجامداوە و رەزامەندیمان لەسـەر ئەو پرۆژانەی روباری سیروان داوە کە تەنها ئەو روبەرانە نەبێت کە باخە و دەربکرێت لـە هـەر پرۆژەیەک کـە زەرە و زیان بەو باخانـە بگەیەنێت کە لەسەر روبارەکەن.
هێمـای بۆ ئەوەشـکرد: دوای ئەوەی فشـارێکی زۆرمان کرد کە دەبێت ئەو باخانە وەکخۆیان بمێنێتەوە کە لەسـەر روبەری ١٨٠ دۆنم زەوییە و کەوتوتە ناو پرۆژەکە.
دەشـڵێت: بۆ هەر باخێکی ترمان کـە بەر پرۆژە بکەوێت پلانی خۆمان دەبێت.

٤. گرفتی کارەبا

گرفتـی کارەبای نیشـتیمانی یەکێکـە لەو گرفتانـەی کە خاوەن باخەکانیش وەک هەر سێکتەرێکی دیکەی سنورەکە بێبەری نەبوە، وەک خاوەن باخەکان باسی لێوەدەکەن مانگانە پارەیەکی زۆریان بۆ دێتەوە و کارەباکەش وەکپێویسـت نیە، ئەگەرچی کشـتوکاڵی گەرمیان نوسراوی بۆ کارەبای گەرمیان کردوە کە هاوکاری بکرێن.
یەحیا محەمەد، باخەوان لە شارەدێی گردەگۆزینەی سەر بە قەزای کەلار باس لەوە دەکات: ئێمە وەک خۆمان کارەبامان نیە ئەوەشی لە نزیکی کارەبایە رایکێشـاوە نزیکەی ١٠ باخێک دەبێت، لەگەڵ ئەوەشدا کارەباکەشی هی ئەوە نیە پشتی پێببەستی و ساڵانەش پارەیەکی زۆر دێتەوە بۆ خاوەن باخەکان.
هـاوکات، کامەران محەمـەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: یەکێکی تر لە کێشـەکان کارەبایە و ٣ مانگ جارێک ٥٠٠ هەزار و ٤٠٠ هەزارم بۆ دێتەوە و کارەباش وەکپێویست نیە.
«باخێکـی ٣٠ دۆنمیمان هەیە بیری ئیرتیـوازی تیایە، پارەیەکی زۆری کارەبامان بۆ دێتەوە، بە جۆرێک ٣ مانگ جارێک ٤٠٠ هەزار و ٥٠٠ هەزارمان بۆ دێتەوە«. رەحیم کەریم حسـێن، باخەوان لە قۆرەتو وا دەڵێت.
دەشڵێت: بۆ هەر یەکەیەکی کارەبا ئەوەی ئاگاداربم ٣٠ دینارمان لـێ وەرئەگیرێت، لەگەڵ ئەوەشـدا کشـتوکاڵی گەرمیان و کەلار نوسـراویان بـۆ کردویـن تاوەکـو پـارەی کارەبـا کەمترمان لێ وەربگیرێت.
لە بەرامبەریشـدا، ئاڵان ئەرکان، وتەبێژی بەڕێوبەرایەتی گشـتی کارەبـای گەرمیان لەوبارەیەوە دەڵێـت: ئەو باخانەی کە مۆڵەتی فەرمییـان هەیـە و لەلایەن کشـتوکاڵی گەرمیانەوە پشـگیرییان دەکات، هەر یەکەیەکی کارەبا بە ٣٦ دینار بۆیان حسـاب کراوە، بـەڵام ئـەو باخانەی کە مۆڵەتیان نیە و کشـتوکاڵ پشـتگیریان ناکات هەر یەکەیەکی بە ١٥٦ دینارە و وەک بازرگانیە.
دەشـڵێت: خۆمان نوسـراویان بۆ دەکەین کـە بزانین ئەم باخانە مۆڵەتیان هەیە، ئەگەر هەیانبو و یاسـایی بون، بەو نرخە پارەی لێ وەردەگیرێت.
هێمای بۆ ئەوەشـکرد: لە پۆلی کشـتوکاڵیدا ئەو هاوڵاتیانەی کە پـارەی کارەبا قەرزارن ١ ملیار و ٥٠٠ ملیۆن و ٦٨ هەزار دینارە، هـاوکات ٢ هـەزار و ٧١ هاوبەشـی کارەبای پۆلی کشـتوکاڵیمان هەیە.

٥. هاوکاریی نەکردنی باخەوانەکان لەلایەن حکومەتەوە

پێش قەیرانی دارایی، حکومەت هاوکاری تایبەتی هەبوە بۆ خاوەن باخــەکان وەک پاڵپشــتیەک، بەڵام لەگەڵ ســەرهەڵدانی قەیرانی دارایی و لە دوای ساڵی ٢٠١٤ـەوە ئەو هاوکارییە نەماوە.

یەحیــا محەمــەد، باخەوان لە شــارەدێی گردەگۆزینەی ســەر بە قەزای کەلار، باس لەوە دەکات: لە ســاڵانی پێش قەیرانی دارایی حکومەت پێداویستی دەرمان و پەینی کیمیایی بۆ دابین دەکردین، بەڵام لەگەڵ سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی هیچ شتێک نەماوەتەوە، تەنها ئەمساڵ نەبێت هەندێک دەرمانیان دابین کرد ئەویشی بەشی هەمووی نەکرد ئێمە بەرمان نەکەوت.

وتیشــی: ئەمــەش بارگرانیە بۆ ســەر ئێمــە، بەجۆرێک یەک تەن پەین دەکڕین بە ١ ملیۆن و ١٥٠ هەزار دینار، هەندێکجار نرخەکە زیاتریش ئەبێت، ئەمە جگە لەوەی هەر وەجبەیەک دەرمانی قڕکەر ئەکڕین بە ٦٠ بۆ ١٠٠ هەزار دینار.

«لە ئێستادا حکومەت هیچ هاوکاریمان ناکات هیچی بۆمان نەبوە لــە دابینکردنی دەرمانی قڕکەر و پەینی کیمیایی». رەحیم کەریم حسێن، باخەوان لە قۆرەتو وا دەڵێت.

وتیشــی: ئەمساڵ نەبێت تەنها ٢ لیتر دەرمانیان پێداوین ئەوەش وەکپێویســت کاری خۆی نەکردوە، لە کاتێکدا ساڵانە خەرجیەکی زۆرم لەســەرە کــە رەنگە ١ ملیۆن دینارم بــۆ نەمێنێتەوە ئەوەی دەرئەکەین ئەیخەینەوە سەر خۆی.

کامــەران محەمەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: حکومەت لە ئێستادا هیچ هاوکارییەکمان ناکات، بگرە دژایەتیشمان ئەکات، بەجۆرێک هیچ پێداویســتیەکمان بۆ دابین ناکەن کە پێویستمانە، لــە کاتێکدا ســاڵانە بەلای کەمەوە ٥ بــۆ ٦ ملیۆن دینار خەرجی لەسەر باخەکەم دەکەم.

دەشــڵێت: ئەوەی کە بۆمنی دەکات فیســتیڤاڵێکە کە ســودی بۆ ئێمە نیە لە زەرەر زیاتر، بگرە هیلاکیشمان دەکەن.

جــەلال ئەحمەد، ســەرۆکی لقــی جوتیارانی گەرمیــان باس لەوە دەکات: حکومــەت لەگــەڵ ســەرهەڵدانی قەیرانــی دارایــی هیــچ هاوکارییەکــی بۆ جوتیــار و باخەوان نەماوە، لە کاتێکدا پێشــتر پەینی کیمیایی و دەرمان و پێداویســتی پێدەداین، کەچی ئێســتا هیچ شتێک نەماوە.

وتیشی: ئەوەی هەیە ئەرکە لەسەر باخەوانەکە خۆی.

لە بەرامبەردا، شــادییە حســێن، بەڕێوبەری گشــتی کشــتوکاڵی گەرمیان وتی: تاوەکو ســاڵی ٢٠١٤ وەکو وەزارەتی کشــتوکاڵ لە ناو پرۆژە کشــتوکاڵیەکان وەک پاڵپشــتی جوتیار مۆڵەتی باخی دروستکردوە بۆ جوتیار لەسەر روبەری ١٠ دۆنم و ٥ دۆنم چ وەک باخــی فســتق و زەیتــون و مزرەمەنیەکان کە ئەمانــە بۆ جوتیار کراوە بەبێ بەرامبەر، هاوکات لە سیســتەمی ئاودێریش پاڵپشــتی کراوە، لەگەڵ کودی کیمیایی، لە بونی نەخۆشیش هاوکاریی کراوە وەک دابینکردنی دەرمان قڕکەر، بەڵام لە دوای ساڵی ٢٠١٤ــەوە ئەو هاوکارییانە نەما.

وتیشــی: کۆتا جاریش بەهــۆی قەیرانی داراییەوە تاوەکو ســاڵی ٢٠١٨ بــو کــە کودی کیمیــای دابەشــکرد لە دوای ئــەوەوە هیچ پاڵپشتیەک نەما.

هێمای بۆ ئەوەشــکرد: پێش قەیرانی دارایی بودجە و پاڵپشــتی کشــتوکاڵیمان بــۆ دەهــات کە خۆی لە ٣ ملیــار و ٤ ملیار دینار دەبینیەوە بۆ هەمو سێکتەرەکانی کشتوکاڵ لە نێویاندا باخداری.

ئارام ســابر، لێپرســراوی بەشی کشــتوکاڵی لە ناحیەی سەرقەڵا دەڵێت: حکومەت هیچ پاڵپشــتیەکی بۆ باخداری نەماوە، ئەمساڵ ئێمــە تەنهــا ٢٠ لیتر دەرمانــی قڕکردنی حەشــەریمان بۆ هاتوە، داومانە بە ٢٠ جوتیار لە کۆی ســێکتەرەکانی بواری کشــتوکاڵی، لە کاتێکدا ئەمساڵ ٥٨٥ جوتیار ناویان تۆمار کردوە لەلای ئێمە.

هاوکات، کامەران غەفار، لێپرســراوی بەشــی کشتوکاڵی ناحیەی کۆکس باس لەوە دەکات: حکومەت هیچ هاوکارییەکی بۆ باخەوان نەمــاوە، ئەمەش وایکردوە لــە کاتێکدا هەندێک رێنمایی جێبەجێ دەکەین بەســەر جوتیاراندا پێمان دەڵێن هیچتان بۆ ئێمە نیە بۆ ئەبن بە ئاستەنگ لە بەردەماندا.

جەختی لەوەشــکردەوە: بۆ ســنوری کشتوکاڵی ئێمە ئەمساڵ ٢٥ لیتر دەرمان هاتوە، لە کاتێکدا ٣٦ گوندم هەیە لە کۆی بوارەکانی کشتوکاڵیی، نازانین بیدەین بە چەند کەس.

هــاوکات، نەبەز جەهانگیر، لێپرســراوی هۆبەی پاراســتنی روەک لە بەڕێوبەرایەتی گشــتی کشــتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: لە ساڵانی پێــش قەیرانی دارایــی ١٥ جۆر دەرمانمان هەبوە و دابەشــکراوە بەســەر جوتیاراندا، دەرمانەکانیش بۆ هەندێک لە نەخۆشــیەکان و مێــروەکان بو، بــەڵام لەگەڵ ســەرهەڵدانی قەیرانی دارایی هیچ یەکێک لەو دەرمانانە نەماوە و بۆمان دابین نەکراوە، تەنها ئەمساڵ نەبێت ٢ جۆر دەرمانی قەڵاچۆکردنی مێرومان هەبو ئەویش ئێستا تەواو بوە.

باســی لەوەشکرد: پێش قەیرانی دارایی هەمو ساڵێک ٥١٢ ملیۆن دینارمان خەرج کردوە بۆ ئەم بەشــە، بەڵام لەگەڵ ســەرهەڵدانی قەیرانی دارایی هەمو ساڵێک بە راپۆرت ٣٠٠ بۆ ٥٠٠ ملیۆن دینار بەرز دەکەینەوە و دەڕواتە وەزارەت، هیچمان بۆ خەرج ناکرێت.

باســی لەوەشــکرد: ئــەوەی ئێمە دەتوانیــن بۆیان بکەیــن تەنها رێنماییان دەکەین، لەگەڵ ئەوەشدا لە ساڵی ٢٠٢٢ تاوەکو ئێستا ٣٥٠ ملیــۆن رەزامەندیمــان هەیە کە ٦ جار رۆشــتوەتە وەزارەتی دارایی و لەوێوە ئاراستەی وەزارەتمان کراوە، بەڵام تاوەکو ئێستا بۆمان خەرج نەکراوە، ئەمەش بەهۆکاری ئەو مەرجانەی کە هەیە لە جۆری دەرمانەکان و جیاوازی نرخەکانیان.

٦. گرفتی نوێ نەکردنەوەی گرێبەست

سالانێکە حکومەت مۆڵەتی خاوەن باخەکانی گەرمیانی نوێ نەکردوەتەوە، وەک خاوەن باخەکان دەڵێن نازانن هۆکارەکەی چیە؟

یەحیا محەمەد، باخەوان لە شارەدێی گردەگۆزینەی سەر بە قەزای کەلار، باس لەوە دەکات: یەکێک لە کێشەکان کە روبەڕمان بوەتەوە نوێنەکردنەوەی گرێبەستەکانمانە لەکاتێکدا مۆڵەتی فەرمیمان هەیە، کە بۆ ماوەی زیاتر لە ٨ ساڵە نوێ نەکراوەتەوە، ناشزانم بۆچی نوێ ناکرێتەوە.

وتیشی: لە بەرامبەر نوێکردنەوەی مۆڵەتەکەشماندا بۆ هەر دۆنمێک ٥ بۆ ١٠ هەزار دینار وەردەگیرێت و شتێکی رەمزییە.

هاوکات، کامەران محەمەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: من لە ساڵی ٢٠٠٥ـەوە تاوەکو ئێستا سەرقاڵی بنیاتنانی ئەم باخەم، ئەوەشی هەمبوە لە روی مادیەوە خستومەتە سەر ئەم باخە، لە کاتێکدا حکومەت خۆی مۆڵەتی پێداوم و تەنانەت داریشی پێداوم و باخەکەی من سەرکەوتو بوە.

دەشڵێت: کەچی ئەڵێن مۆڵەتەکەت نوێ ناکەینەوە، چونکە لە سنوری شارەوانیدای، لە کاتێکدا ئەو کاتەی من ئەم باخەم بونیاد ناوە شارەوانی هەر نەبوە، دەشزانین ئێستا شارەوانی بۆچی دەستی تێخستوە، وا ساڵێک دەبێت مۆڵەتەکەم لە کشتوکاڵە و نوێ ناکرێتەوە.

وتیشی: لەگەڵ هەر نوێکردنەوەیەکیش بڕی ٧٥ هەزار دینار وەردەگیرێت.

«هەمو ئەو باخانەی کە مۆڵەتیان پێ ئەدرێت و مامەڵەیان بۆ ئەکرێت هەمو رێکارەکانیان دێتەوە لای ئێمە و کۆنۆسیان بۆ دەکەین و ئەندامێکمان واژۆی ئەکات». جەلال ئەحمەد، سەرۆکی لقی گەرمیانی یەکێتی جوتیاران وای وت.

وتیشی: بەڵام لە ئێستادا یەکێک لەو کێشانەی کە روبەڕوی جوتیاران بوەتەوە نوێنەکردنەوەی مۆڵەتەکانیانە.

لە بەرامبەردا، شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: بەپێی رێنماییەک کە لە وەزارەتمانەوە شۆڕبوەتەوە بۆ ئەوەی جوتیارەکانمان ببنە خاوەنی باخی مۆڵەتدار و داتایەکیش هەبێت بۆ وەزارەت، لە ئێستادا گرفت بۆ نوێکردنەوەی مۆڵەتەکان دروست بوە، چونکە هەندێک باخ هەیە مۆڵەتی سەرەتایی وەرگرتوە و نەهاتوەتەوە داوای مۆڵەتی هەمیشەیی بکات، ئەمە لەلایەک، لەلایەکی دیکە ئەوانەشی کە مۆڵەتی هەمیشەییان هەیە ئەوانیش گرفتیان بۆ دروست بوە لە نوێکردنەوەکەیاندا، چونکە دەبێت سەرپەرشتیاری کشتوکاڵیان هەبێت ئەمەش بەپێی یاسا.

هاوکات، سامان ئەحمەد، بەڕێوبەربەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی کەلار دەڵێت: «نوێنەکردنەوەی مۆڵەتی باخەکان هەندێکیان خودی خۆیانن کە تاقەتی ئەوەیان نیە نوێی بکەنەوە، ئەگینا ئالیەتەکە قورس نیە، لە کاتێکدا دەبێت ساڵانە ئەو مۆڵەتە نوێ بکەنەوە«.

وتیشی: هەر مۆڵەتێک کە ئەدرێت تاوەکو ٣ ساڵ ئەتوانێت نوێی نەکاتەوە دوای ئەو ماوەیە دەبێت ساڵانە نوێی بکاتەوە.

جەختی لەوەشکردەوە: «بەپێی رێنمایی ژمارە ٥ـی ساڵی ٢٠٢١ هەر خاوەن باخێک کە مۆڵەتی هەبێت دەتوانێت خانویەکی ٢٠٠م دروست بکات، خاوەن باخەکان بەس بە تموحی ئەو خانوە مۆڵەت دەرئەکەن، ئەگەرنا تاوەکو ئێستا ئیشی باخداری وەک پیشە سەیرنەکراوە لەگەرمیان».

٧. دانانی سەرپەرشتیاری کشتوکاڵی

حکومەت وەک هەنگاوێک بۆ رەخساندنی هەلی کار بۆ دەرچوانی کۆلێژی کشتوکاڵ بڕیاریداوە پرۆژە کشتوکاڵیەکان بەتایبەت باخدارییەکان سەرپەرشتیاریان هەبێت و بەپێی یاسا و رێنماییەکان موچەیان بۆ دابنرێت، بەڵام خاوەن باخەکان جەخت لەوەدەکەنەوە پێوەی پابەند نابن.

کامەران محەمەد، باخەوان لە کەلار باس لەوە دەکات: داوامان لێکراوە سەرپەرشتیاری کشتوکاڵی دابنێین و هۆکاری نوێ نەکردنەوەی مۆڵەتەکانیشمان زیاتر بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، لە کاتێکدا خۆم ٢ کوڕم هەیە دەرچوی زانکۆن و لە ماڵەوەن و بێکارن.

وتیشی: پابەند نابم بە دانانی ئەو سەرپەرشتیارە، چونکە حکومەت هیچی بۆ نەکردوم تاوەکو من بێم و کەسێک دابنێم و مانگانە ٤٠٠ هەزار دیناری پێبدەم.

«بیستومە باسی دانانی سەرپەرشتیاری کشتوکاڵی دەکەن لە باخەکان تاوەکو ئێستا نەهاتونەت لای من، بەڵام ئامادە نیم ئەو سەرپەرشتیارە دابنێم، چونکە حکومەت چی بۆ من کردوە تاوەکو من کەسێک دابنێم و مانگانەی بۆ ببڕمەوە؟«. محەمەد عەلی، باخەوان لە قەزای کەلار وای وت.

بە هەمان شێوە، جەلال ئەحمەد، سەرۆکی لقی گەرمیانی یەکێتی جوتیاران، باس لەوە دەکات: بەهیچ شێوەیەک لەگەڵ دانانی ئەو سەرپەرشتیارەدا نین، چونکە حکومەت لە ئێستادا هیچ هاوکارییەکی نیە بۆ باخەوانەکان ئیتر چۆن خەڵک ناچار بە دانانی سەرپەرشتیار دەکات.

دەشڵێت: باخەکان خۆیان نازێنن بەروبومەکەشیان کە پێ دەگات پارە ناکات تاوەکو بیباتە بازاڕ بیفرۆشێتەوە، ئیتر بۆچی سەرپەرشتیاری بۆ دابنێن؟

«مۆڵەتەکانیان نوێ ناکرێتەوە تاوەکو سەرپەرشتیارێکی کشتوکاڵی دانەنرێت کە ئەمە بوە بە مەرج بەپێی یاسا و رێنماییەکان، ئەمەیە هۆکاری نوێ نەکردنەوەی مۆڵەتی باخەکان». ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وای وت.

ئارام سابر حسێن، لێپرسراوی بەشی کشتوکاڵی لە ناحیەی سەرقەڵا دەڵێت:

خاوەن باخ ناتوانێت بەرهەمەکەی ساخ بکاتەوە، کەواتا بەچی موچەی سەرپەرشتیار دابین بکات، بۆیە ئەمەش قورساییە بۆسەر جوتیار، راستە لە روی رێنماییەوە سودی لێ دەبینێت.

شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان هێمای بۆ ئەوەکرد: بەپێی یاسای ژمارە ٢٠ی ساڵی ٢٠٢١ و رێنمایی ژمارە ٤ی ساڵی ٢٠٢٢، دەبێت ئەو سەرپەرشتیارەی کە دادەنرێت موچەکەی لە ٣٥٠ هەزار دینار کەمتر نەبێت، هوکات ئەو کارەشی کە دەیکات وەک خزمەت بۆی هەژمار بکرێت و لە دەستەبەری کۆمەڵایەتیش ناوی تۆمار بکرێت.

دەشڵێت: ئەمەش یەکێکە لە گرفتەکان کە لە ئێستادا روبەڕوی پرۆژە کشتوکاڵیەکان بوەتەوە بەتایبەت باخداری، چونکە خاوەن باخەکان دەڵێن ئەگەر پاڵپشتی ترمان نەبێت ئێمەش ئەو سەرپەرشتیارە دانانێین.

ئەو بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە، رێگایەکی پێنشیاز کرد بۆ جوتیارەکان «٣ باخ بە یەکەوە ٥ دۆنمیان هەبێت دەتوانن یەک سەرپەرشتیار دابنێن، کەچی هەمو خاوەن باخەکان گرفتیان هەیە لەو بابەتەدا و دەڵێن داهاتێکی وامان نیە بتوانین ئەو سەرپەرشتیارە دابنێین و موچەیەکی مانگانەی بۆ ببڕینەوە«.

٨. سزادانی باخەوانەکان بەهۆی نوێنەکردنەوەی مۆڵەتەوە

بەپێی ئامارێکی بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان، لە ساڵی ٢٠٠٥ەوە تاکوە ئێستا (٢٠٢٤)، مۆڵەت دراوە بە دروستکردنی ٣٨٠ باخ.

ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: هەر خاوەن باخێک کە مۆڵەت وەردەگرێت تاوەکو ٣ ساڵ بۆی هەیە مۆڵەتەکەی نوێ نەکاتەوە، بەڵام لە دوای ئەو ماوەیە دەبێت نوێی بکاتەوە ئەگەرنا روبەروی سزا دەبێتەوە«.

وتیشی: سزاکەشی خۆی لە ٥٠ هەزار دیناردا دەبینێتەوە.

هێمای بۆ ئەوەشکرد: لەگەڵ ئەوەشدا مامەڵەی مۆڵەتی باخەکان دێتەوە لای ئێمە کە بەپێی یاسا و رێنماییەکان مۆڵەتیان پێ دەدەین، سەرەتا رێگەپێدانی بۆ دەکرێت بۆ ماوەی ساڵێک دوای ئەو ماوەیە بۆی دەکرێت بە مۆڵەتی هەمیشەیی، هەر مۆڵەتێک کە دەدرێت نابێت لە ٥ دۆنم کەمتر بێت، بەڵام ئەمە بۆ ناوچەکانی وەک مەیدان و ناوچە شاخاوییەکان لە ٣ دۆنمیش کەمتربێت دەبێت.

باسی لەوەشکرد: بۆ دەرهێنانی هەر مۆڵەتێک بڕی ١٠٠ هەزار دینار وەردەگیرێت بۆ نوێکردنەوەشی بڕی ٧٥ هەزار دینار وەردەگیرێت.

هاوکات، سامان ئەحمەد، بەڕێوبەربەڕێوبەرایەتی کشتوکاڵی کەلار دەڵێت: هەر خاوەن باخێک کە مۆڵەتەکەی نوێ نەکاتەوە ئەوا بەپێی رێنمای ژمارە ٥ی ساڵی ٢٠٢١، دەبێت مۆڵەتەکەی هەڵبوەشێنرێتەوە، بەڵام تاوەکو ئێستا ئەوەمان نەکردوە.

باسی لەوەشکرد: تاوەکو ئێستا ١ مۆڵەتی باخ هەڵوەشاوەتەوە بەهۆی زیادەڕەوییەوە کەچی باخەکە هەر وەکخۆیەتی، لەگەڵ ئەوەش ٢ مۆڵەتی دیکەمان ناردوە بۆ هەڵوەشاندنەوە تاوەکو ئێستا نەکراوە، ئەمە جگە لەوەی ٥٠ هەزار دینار غەرامەی مادی هەیە.

لایخۆشیەوە، ئیسماعیل محەمەد، بەڕێوبەری بەشی خزمەتگوزاری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: وەکو یاسا یاسایەک نیە هەر خاوەن باخێک مۆڵەتەکەی نوێ نەکاتەوە سزا بدرێت، هیچ ئیجرائاتێکی فەرمی نیە بۆ ئەو بابەتە.

٩. شارەوانیەکان کێشە بۆ پرۆژە باخدارییەکان دروست دەکەن

شادییە حسێن، بەڕێوبەری گشتی کشتوکاڵی گەرمیان وتی: یەکێکی تر لەو گرفتانەی کە هەمانە بۆ هەمو مۆڵەتێکی باخ ئەگەر لە شارەوانیەوە نزیک بێت پێویست دەکات ڕەزامەندی شارەوانیەکانی بۆ وەربگرین و ئەو روبەرە باخەشی کەوتوەتە ناو سنوری شارەوانیەکانەوە پێویستە ئێمە نوسراویان بۆ بکەین بۆ شارەوانیەکان و ئەوانیش بەڵێننامەیان پێ پڕبکەنەوە لە هەر ئەگەرێکدا ئەم پرۆژەیە بەر فراوانکردنی شار بکەوێت داوای هیچ قەرەبویەک نەکەنەوە.
دەشڵێت: ئێمەش وەکو کشتوکاڵ بە داوایەکی رەوای نازانین و نوسراویشمان کردوە بۆ وەزارەتمان بۆ ئەوەی ئاگاداربن لەم پلانەی شارەوانی.

١٠. نەبونی پرۆژەی ئاودێریی

بەشێکی بەرچاو لە باخەکان بەتایبەتی ئەوانەی دورن لەسەرچاوەی ئاوی ژێرزەوی وەکو چەم و روبارەکانەوە، پشت بە ئاوی ژێرزەوی دەبەستن، چ وەکو بیری ئیرتیوازیی یان ناعور و کارێز.
لە رابردودا، هاوشێوەی پرۆژەی ئاودێریی باڵەجۆ کار لەسەر ئەوە کراوە پرۆژەیەکی دیکەی هەمان شێوە بۆ دەشتی قەزای کەلار و ناحیەی رزگاری دروست بکرێت، بەڵام تاوەکو ئێستا نەکراوە بۆ ئەوەی ئەو باخانەی کە لەو سنورەن سودی لێبببینن.
موئەیەد ئەحمەد، بەڕێوبەری بەڕێوبەرایەتی ئاودێری گەرمیان دەڵێت: زۆربەی باخەکانی گەرمیان پشت بە ئاوی پرۆژەی باڵەجۆ دەبەستن کە پرۆژەیەکی ئاودێریی ستراتیژییە و لە روباری سیروانەوە سەرچاوەی گرتوە، بە باخە مۆڵەتدار و بێ مۆڵەتەکانیشەوە.
لەبارەی باخەکانی دەشتی کەلار و دەشتی ناحیەی رزگاری تاچەند کار لەسەر ئەوە کراوە پرۆژەیەکی هاوشێوەی باڵەجۆ بگەیەندرێتە ئەو سنورانە بۆ ئەوەی ئەو باخانەی کە هەن سودی لێ ببینن و سەرچاوەی ئاوەکەی لە روباری سیروانەوە بێت، ئەو بەڕێوبەرە هێما بۆ ئەوەکرد: نزیکەی ١٥ ساڵە لەگەڵ بەنداوی باوەنور پرۆژەیەکی هاوشێوەی باڵەجۆ دیزاینکراوە بۆ ئەوەی لە پشتەوە بهێنرێت بۆ دەشتی کەلار و دەشتی ناحیەی رزگاری کە سەرچاوەی ئاوەکەی لە بەنداوی باوەنورەوە بێت، بەڵام بەهۆی قەیرانی داراییەوە تاوەکو ئێستا جێبەجێ نەکراوە.
وتیشی: ئەو پرۆژەیە نەک باخەکان، تەواوی دەشتە دەیمەکانیش سودی لێ دەبینن.

١١. پێدانی قەرزی کشتوکاڵی راگیراوە

پێشتر قەرز بە باخەوانەکان دەدرا بۆ دروستکردن و پەرەدان بە باخەکانیان، بەڵام ئێستا ئەو قەرزە نەماوە.
ئیدریس مەدحەت، لێپرسراوی بەشی باخداری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان، وتی: لە ساڵانی ٢٠١٢ تاوەکو ٢٠١٤ کە ئەم کێشەی قەیرانی داراییە نەبو، پاڵپشتی قەرزی کشتوکاڵی هەبو کە بۆ دروستکردنی باخ و سیاج لەلایەن حکومەتەوە، بەڵام لەگەڵ سەرهەڵدانی قەیرانی دارایی ئەو قەرزە راگیراوە کە باخەوانەکان زۆر سودیان لێ بینی.
دەشڵێت: جگە لەوەش کە بەرهەمەکانیان دەهاتە بازاڕەوە حکومەت هاوکاری دەکردن و لە عەلوەدا ناویان دەنوسرا و حکومەت نیوەی پارەی بە بازاڕکردنەکەی پێدەدان، بەڵام ئێستا ئەمە نەماوەتەوە، ئەوەی هەیە رێکخستنی باخەکانە ئەگەر کێشەیەکیان هەبێت یان نەخۆشیەک هەبێت سەردانیان دەکەین و رێنماییان پێدەدەین.
ئیسماعیل محەمەد، لێپرسراوی بەشی خزمەتگوزاری لە بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان دەڵێت: بەپێی ئەو داتایەی کە بەردەستمانە تاوەکو کۆتایی ساڵی ٢٠١٣ نزیکەی ١١ ملیار دینارمان وەک قەرزی کشتوکاڵی داوە بە جوتیاران، بەشێک لەوانەی کە سودمەندبون لەو قەرزە، بۆ باخداری بو.
هێمای بۆ ئەوەشکرد: بەڵام لە دوای ساڵی ٢٠١٤ـەوە تاوەکو ئێستا ئەو قەرزە راگیراوە بەهۆکاری قەیرانی دارایی، ئەو قەرزەش بۆ خاوەن باخ نەما، کە سودمەندبون لە مەکینەی ناو باخ و کۆمەڵێک پێداویستی دیکە.

بەشی دوەم: دەرەنجام و راسپاردەکان

یەکەم: دەرەنجامەکان

١. لە سنوری گەرمیاندا بە نزیکەیی ٨٠٠ باخ هەیە، کە ٣٠٠ لەو باخانە مۆڵەتدار و تۆمارکراون و ئەوەکەی دیکە کە ژمارەیەکی بە وردیی نازانرێت، بێمۆڵەتن. کۆی روبەری ئەم باخانەش پێکەوە، ٥ هەزار و ٥٢٥ دۆنم زەوی دەبن. ئەم ژمارەیەش ورد نیە، چونکە بەپێی ئاماری بەڕێوبەرایەتی گشتی کارەبای گەرمیان ٢ هەزار و ٧١ هاوبەشی کارەبای پۆلی کشتوکاڵی لە سنورەکەدا هەیە، هەروەک بەپێی ئاماری بەڕێوبەرایەتی ئاوی ژێر زەوی گەرمیان ١٢٢٢ بیری کشتوکاڵی لە سنورەکەدا تۆمارکراون.

٢. لە باخەکانی سنورەکەوە چەندین جۆری میوە بەرهەمدێت، لەوانە: مزرەمەنییەکان (پرتەقاڵ، لیمۆ، سندی، لالەنگی و نارج)، قەیسی، قۆخ، خورما، زەیتون، ترێ، هەنار، هەنجیر، هەرمێ، هەڵوژە، هەنگی دونیا، گێلاس، توی فەرەنگی و کۆمەڵێک میوەی دیکە.

٣. هێشتا بەرهەمی باخەکانی گەرمیان سنوردارن و ناتوانن پێداویستی ناوچەکە لە میوە پڕبکەنەوە.

٤. سەرچاوەی ئاوی باخەکان دو جۆرن: سەرزەوی کە روبار و چەمەکانن و بەتایبەتیش روباری سیروان، ژێرزەوی کە بە زۆری بیری ئیرتیوازییە.

٥. لە روی کوالێتییەوە، جیاوازی لەنێو بەرهەمەکاندا هەیە، لەکاتێکدا مزرەمەنی و خورما و قەیسی و زەیتونی باشە، بەرهەمەکانی دیکەی بەوشێوەیە نییە. ئەمەش بەزۆری دەکەوێتە سەر وەرزەکان و ئەگەری لێدانی نەخۆشیی، چونکە زۆر وەرز هەیە بەرهەمی میوەی ناوچەکە روبەڕوی نەخۆشی جۆراوجۆر دەبێتەوە.

٦. سەرباریی سنورداریی باخەکان و پڕنەکردنەوەی هەمو خواستی سنورەکە، بەڵام سود و لێکەوتەی ئابوریی و ژینگەیی باشیان هەیە، بەڵام بەوتەی جوتیاران و باخداران، لە روە ئابورییەکەوە سودەکە ئەوەندە نییە، هۆکارەکەیشی کێشەی ساخبونەوەیە، کە زۆرجار بەرهەمی ناوخۆیی ناتوانێت کێبڕکێی بەرهەمی دەرەکی بکات لە روی نرخەوە، جگە لەوەش باخەکان بچوک و سنوردارن و بەشێکی بەرچاوی باخدارەکانیش وەکو ئارەزویەک باخداریی دەکەن نەک وەک پیشە.

٧. حکومەت ماوەی ١٠ ساڵە هەر هاوکارییەکی بۆ ئەم کەرتە راگرتوە بە کاریگەریی قەیرانی دارایی، ئەمەش وایکردوە باخدارەکان بە تەنیا بمێننەوە، رەخنەی ئەوەشیان هەیە حکومەت بارگرانی دیکەشیان بۆ زیاد دەکات، لەنمونەی بڕی پارەی کارەبا و سەپاندنی مەرجی دانانی سەرپەرشیتاری کشتوکاڵی و ...هتد.

٨. پێشتر بۆ برەودان بەم کەرتە و بواری کشتوکاڵ بەگشتی، قەرز دەدرا بە جوتیاران، بەڵام ئەوە ١٠ ساڵە ئەو پرۆسەیە راگیراوە، هیچ بەدیلێکیش نەدۆزراوەتەوە بۆ ئەم پرسە.

٩. تێکەڵبونی سنوری زەوییە کشتوکاڵییەکان و شارەوانییەکان، یەکێکە لە کێشەکان، فراوانبون یان فراوانکردنی شارەکانیش مەترسی کەمکردنەوەی زەوی باخەکان دێنێتە ئاراوە، هەروەک بەشێکی بەرچاو لە باخ و پرۆژە کشتوکاڵییەکان مەترسی لەناوچونیان لەسەرە لەلایەن پرۆژەکانی وەبەرهێنانەوە لە بواری نیشتەجێبوندا.

لەبارەی (یەکەی چاودێریی حکومەتی خۆجێی گەرمیان)ـەوە

یەکەیەکی رۆژنامەوانی و بەدواداچونی تایبەتی رادیۆی دەنگە بە پاڵپشتی سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی ئەمریکی (NED) ساڵی ٢٠١٧ دامەزراوە، کاری چاودێرییکردنی حکومەتی خۆجێیی گەرمیان ئەنجام دەدات بەمەبەستی پەرەدان بەکارەکانیان و هەروەها برەودان بە پرۆسەی چاودێرییکردن و شەفافیەت و پتەوکردنی پەیوەندیی نێوان هاوڵاتی و دەسەڵات و دروستکردنی لێکتێگەیشتنێکی باشتر بۆ پەرەدانی زیاتر بە خزمەتگوزاریەکان.

* ستافی یەکەی چاودێری حکومەتی خۆجێی گەرمیان:
١. زریان محەمەد
٢. پەرژین کامەران

بۆ پەیوەندی
٠٧٧٠١٩٢٣٦٦٢ - ٠٧٧٤٠٨٧٨١٥٣
Radiodeng@yahoo.com
yakaychawderigarmyan@gmail.com
www.radiodeng.net

دوەم: راسپاردەکان

١. پێش هەمو شتێک پێویستە لایەنە پەیوەندیدارەکان روپێوییەکی ورد و دروست بکەن بۆ زانینی رێژەی فیعلی باخ و روبەرە باخییەکان، هەروەک ئەوەش بزانرێت چەندیان بە فیعلی باخی بەرهەمدارن و چەندیان بۆ مەبەستی دیکەی وەکو پشودان و ئارەزوی کەسیی دروستکراون، لەسەر ئەو بنەمایە لەیەکتری جیا بکرێنەوە، چونکە بەبێ بونی ئاماری دروست، بەرچاوڕونی دروست نابێت بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم کەرتەدا.

٢. بەپێی وتەی شارەزایان، گەرمیان ناوچەیەکی لەبارە بۆ ئەنجامدانی پرۆژەی باخداریی، هەم لە روی بونی روبەری زەوییەوە، هەمیش لە روی بونی سەرچاوەی ئاوەوە، بەڵام کێشەکە لەوەیە کە سەرمایەگوزاریی و وەبەرهێنان لەم بوارەدا نەکراوە.
پێویستە حکومەت گرنگیی زیاتر بەم کەرتە بدات، ئەویش لەرێگەی وەبەرهێنان کردن تیایدا، بە دانانی پرۆژەی باخداریی گەورە و کارگەی پێویست بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ بەرهەمەکانی. بۆ ئەم مەبەستەش پێشنیاز دەکەین کە حکومەتی هەرێم و وەزارەتی کشتوکاڵ، هەروەها لە ئاستی ناوخۆییشدا ئیدارەی گەرمیان و بەڕێوبەرایەتییە گشتیەکانی کشتوکاڵ و وەبەرهێنان، کۆنفرانس و دیداری تایبەت بۆ ئەم مەبەستە ساز بکەن و هانی سەرمایەگوزاریی لەم بوارەدا بدەن.

٣. لەپاڵ گرنگییدان بە وەبەرهێنان لە بواری دروستکردنی باخی بەرفراوان، پێویستە گرنگیی بە پیشەسازیی کشتوکاڵیش بدرێت و بتوانرێت سود لەو بەرهەمانە وەربگیرێت و بکرێن بە کەرەستەی پیشەسازیی کشتوکاڵیی (بۆنمونە لە قوتونان یاخود بەکارهێنانیان بۆ بەرهەمی دیکەی لەقوتونراو).

٤. پێویستە ئیدارەی گەرمیان و بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان، کۆنفرانس و دیدار و کۆبونەوەی تایبەت ئەنجام بدەن لەگەڵ جوتیارە باخدارەکاندا، بۆ ئەوەی روبەڕو قەبارەی کێشە و نیگەرانییەکانیان بزانن و پێکەوە هەوڵی دۆزینەوەی چارەسەر بدەن.

٥. بەوپێیەی بەرهەمی ناوچەکە روبەڕوی چەندین نەخۆشی دەبێتەوە، بۆیە گرنگی بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان، بە بەردەوامیی خول و وۆرکشۆپ بۆ جوتیاران بکاتەوە و بەشێوەیەکی زانستی ئاگاداریان بکاتەوە لە جۆری نەخۆشییەکان و نیشانە و مەترسییەکانیان. ئەنجامدانی ئەم کارەش پێناچێت هێندە گران و بە خەرجیی بێت.

٦. هەر پەیوەست بە لایەنی هۆشیارییەوە، وەک تێبینیمان کردوە زۆربەی هۆشیاریی جوتیاران لەبارەی پیشەکەیانەوە، لە ئەزمونەوەیە نەک لەسەر بنەمای زانستیی، هەربۆیە لەمڕوەوە هانی بەڕێوبەرایەتی گشتی کشتوکاڵی گەرمیان دەدەین، کە رێبەرێک ئامادە بکات و تیایدا بە زمانێکی ئاسان باسی پرۆسەی باخداریی و بنەماکانی بکات و هەروەک هەمو بڕگەیەکی پرۆسەکە رون و شی بکاتەوە و بەشێکیشی تەرخان بکات بۆ چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ نەخۆشییەکان.

٧. پشتبەستن بە ئاوی ژێرزەوی بەو رێژە زۆرە لەکاتێکدا ناوچەکە دەوڵەمەندە بە ئاوی سەرزەویی، بەهەدەردانێکی زۆرە لەو سامانەی کە مەترسی ئەوەی هەیە قەیرانی داهاتوی مرۆڤایەتی بێت.
بۆیە لەم سۆنگەیەوە هانی حکومەت دەدەین کە هەوڵی دروستکردنی پرۆژەی ئاودێریی بدات و رێژەی بەکارهێنانی ئاوی ژێرزەوی کەم و سنوردار بکاتەوە، هەروەها رێکاری پێویست بگرێتەبەر بەشێوەیەک ئاوەکە بەهەدەر نەدرێت.

٨. گرنگە پارلەمان و حکومەتی هەرێم و وەزارەتی کشتوکاڵ، لەکاتی دەرچواندنی پرۆژە یاسا و بڕیار و رێنماییدا، رەچاوی دۆخی ناوچەکان بکەن و مەرکەزییانە بڕیار نەدەن، بەڵکو یاسا و رێنمایی و بڕیارەکانیان بەشێوەیەکی نەرم بێت و دەسەڵات بە ناوچەکان بدرێت بەپێی تایبەتمەندیی خۆیان یاسا و بڕیارەکان بگونجێنن و بەکاربێنن.

٩. بەوپێیەی حکومەت بەهۆی قەیرانی داراییەوە پێشکەشکردنی هەمو هاوکاریی و قەرزێکی بە جوتیاران راگرتوە، دەتوانێت وەکو رێکارێکی بەدیل، بانکی جیاوازی ئەهلی بهێنێتە سنورەکە و بەپێدانی قەرز بە قازانجی سنوردار، بتوانن هاوکاریی جوتیاران بکەن و قەرزیان پێبدەن بۆ برەودان بە پرۆژەکانیان.